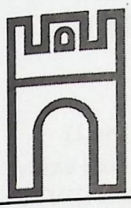

književna tradicija

Nusret OMERIKA

ŠARIĆA KADUNA I NJENA SAHAT-KULA U NARODNOJ LIRSKOJ PJESMI NASTALOJ U MOSTARU

U vrijeme vladavine Otomanskog carstva balkanskim prostorima, kao važan kulturni centar Bošnjaka, Mostar se posebno ističe u periodu XVI, XVII i XVIII stoljeća, te postaje poznat, osim Starog mosta, po velikom broju učenih ljudi, pjesnika, pisaca, filozofa, muderisa, kadija itd., a u tadašnjem svijetu umjetnosti i literature posebno se ističu kao najmarkantnije ličnosti Mustafa Ejubović - Šejh Jujo i pjesnik Derviš-paša Bajezidagić (poginuo 1603. godine pod Budimom). Čuveni turski putopisac Evlija Čelebija prolazeći kroz Mostar 1664. godine je zapisao da *"na teritoriji Hercegovačkog sandžaka nema nijedan veliki grad napredniji i ljepši od šehera Mostara"*.[1] Ljepotu njegovih mahala, bašči, Neretve, Starog mosta, kula, dućana i djevojaka opjevali su posebno pjesnici koji su stvarali na orijentalnim jezicima ali i narodno pjesništvo, naročito sevdalinke i balade. Da je Mostar bio grad pjesme, svjedoči nam i češki muzikolog Ludvik Kuba, koji je boraveći u našem gradu 1893. godine za vrijeme mjeseca ramazana, sakupljajući lirske pjesme, zabilježio slijedeće: *"U porodicama muškarci pjevaju uz tamburu ili uz gusle, djevojke pjevaju uz tepsiju, tj. uz pratnju velike metalne tacne koja zveči, a koja inače služi kao posuda za jelo ili kao stolna daska"*.[2]

U drugoj polovici XVI i prvim decenijam XVII stoljeća Mostar je već brojao 24 mahale i u njegovom nastanku i razvitku veliku ulogu su imali njegovi dobrotvori - vakifi. Nas u ovom kraćem osvrtu interesuje jedina žena, veliki

1/ Evlija Čelebija, *Putopis*, Odlomci o jugoslavenskim zemljama, Sarajevo, 1996. str. 475.
2/ Citirano iz knjige *"Antologija bošnjačke usmene lirike"*, Muniba Maglajlića, Sarajevo 1977. str. 14.

dobrotvor, Fatima Šarić, čije su zadužbine opjevane i zabilježene u narodnoj lirskoj pjesmi, i to u nekoliko različitih varijanti. Ova je legatorka u svom gradu sagradila džamiju na Carini (srušena 1947. godine), mekteb i sahat-kulu.[3] Ova Sahat-kula, koja je locirana u Kazaskoj čaršiji i za koju Evlija Čelebija kaže da se *"zvuk njena zvona čuje iz daljine na tri sata hoda"*,[4] posebno je opjevana u narodnoj pjesmi kao i još neki kulturno-historijski objekti u Mostaru.

Sa književno-kulturološkog aspekta sve varijante počivaju na jedinstvenom motivu koji predstavlja svojevrstan izvor za proučavanje prošlosti Mostara. Jednostavnost i čistota pjesničkog kazivanja kao i izbor stihova u formi zaklinjanja Šarića kadune čini pjesme same po sebi neobičnim, neponovljivim i neprolaznim. Forma zaklinjanja otkriva ogromnu ljubav i odlučnost kao i kaduninu težnju da vlastiti naum pretoči u djelo, kako bi univerzalna ljepota građenja džamije, mekteba i sahat-kule bila u skladu s željom srca, da kucanje sata od čelika prenese u prostor egzistiranja svoga dragog:

"Po kucanju sata od čelika
on bi čuo kucaj srca moga..."

I tako narodna pjesma spaja nespojivo; sat od čelika i kadunino srce rušeći sve zakone poetike podizanjem ljubavi iznad zakona svakodnevnice, darovanog života i harmonije Svemira. Jačina zvuka koji će proizvoditi sahat od čelika na Sahat-kuli u Brankovcu mora se čuti po cijelom Mostaru a *"još da nije te Velež planine, čulo bi se ravnom Nevesinju"*, i čuo bi ga, naravno, Ibro Fazlagić zbog koga je i pravljen, što pjesmi daje poseban pečat i lokalno obilježje.

U drugoj varijanti Šarića kaduna se zarekla u mahali među hanumama da će sagraditi veliki sahat u Mostaru zaklinjući se najvećim vrijednostima i temeljnim zakonima islama kao i onoga što on duhovno i materijalno baštini, spojivši svoj ovozemaljski život i ljubav, njegovu bespovratnost i trajanje s univerzalnim simbolima ostanka i opstanka ljudskog bića na zemlji prožetog bošnjačkom tradicijom i islamskom duhovnošću:

..."Jest tako mi dina i imana
i tako mi šehri ramazana
sagradiću mekteb i munaru
i veliki sahat u Mostaru..." [5]

Jedna od pjesama je zabilježila da će Šarića kaduna pored gradnje objekata islamske arhitekture popraviti na Buni ćupriju i oženiti brata, čime se ovaj

3/ Vidjeti opširnije: H. Hasandedić, *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru*, Sarajevo, 1980.
4/ Evlija Čelebija, n. d., str. 475.
5/ H. Hasandedić, n. d., str. 149. (Pjesmu je zabilježila rahmetli Zineta Šukalić iz Mostara).

motiv proširuje i produbljuje na ljubav i ljepotu, kako prema bratu tako i najužem zavičaju, da bi i jedno i drugo koristili čovjeku i bili u funkciji života i umjetnosti uopće:

"Zaklinje se Šarića kaduna
Načinit ću mećet i munaru
I suviše sahat u Mostaru
A na Buni popravit ćupriju
Oženit ću brata kapetana
Džuzel ćerkom teman teftedara..." [6]

Kao što vidimo, nema ničeg suvišnog u kaduninom zaklinjanju; sve je na svome mjestu, životno i emotivno utkano u jednu misaonu cjelinu, koja odslikava mjesto i vrijeme, želju i odvažnost, inat i snagu, da se riječ pretoči u stvarnost i veselje, i da ljubav ostane i opstane kako u srcu tako i u pjesmi, te da se tradicijom i naukom sačuva i prenosi, održava i pamti, uzdiše i sluša. Zanimljivo je napomenuti da je pjesma bila jedan od načina komuniciranja zaljubljenih u patrijarhalnoj bošnjačkoj sredini Bosne i Hercegovine, pa tako i za Šarića kadunu i njenog Ibru Fazlagića, koji je živio daleko od rodnog joj Mostara, u Fazlagića Kuli kod Gacka. Otud i tolika ljubav za sahat-kulom i njenim satom od čelika. Na kraju treba istaći da je u svim varijantama ove pjesme sve stvarno i postojeće, omeđeno i uvjetovano, kako pravilima morala tako sredinom i vremenom nastanka, da bi ljubavni doživljaj bio prepoznatljiv i jedinstven, i u onom, i u ovom vremenu.

Falila se Šarića kaduna

Falila se Šarića kaduna
u hamamu među kadunama:
"Sagradit ću kulu na Brankovcu,
i na kuli sahat od čelika!
Nek' se čuje po c'jelom Mostaru,
kada kucne sahat od čelika!
Još da nije te Velež planine,
čulo bi se ravnom Nevesinju,
čulo bi se Fazlagića kuli,
čuo bi ga Ibro Fazlagiću!
Po kucanju sah'ta od čelika,
on bi čuo kucaj srca moga!" [7]

6/ Vehid Gunić, *Sevdalinke o gradovima*, str. 179, Bihać, 1997.
7/ Muhamed Žero, *Sevdah Bošnjaka*, Izdavač NIPP Ljiljan, 1995.

Zaklinje se Šarića kaduna

Zaklinje se Šarića kaduna:
"Načinit ću mećet i munaru
I suviše sahat u Mostaru,
A na Buni popravit ćupriju.
Oženit ću brata kapetana
Đuzel ćerkom teman teftedara!
Što je rekla, nije ni porekla:
Načinila mećet i munaru
I suviše sahat u Mostaru,
I na Buni popravi ćupriju,
Oženila brata kapetana
Đuzel ćerkom teman teftedara.[8]

* * *

Zareče se Šarića kaduna
u mahali među hanumama:
"Jest tako mi dina i imana
i tako mi šehri ramazana,
sagradiću mekteb i munaru
i veliki sahat u Mostaru,
nek se čuje preko Bišća ravna,
Velagića i Blagaja grada,
a da nije Bišine
čulo bi i Nevesinje".[9]

* * *

Zaklela se kaduna Fatima,
Da će gradit sahat u Mostaru,
Da se čuje po svemu Mostaru,
Po Mostaru i oko Mostara,
I još da će džamiju graditi
Baš na srijedi u cara malo.
Što je rekla, to je učinila:
Sagradila sahat u Mostaru,
I džamiju na srijedi Mostara,
To se čudo i do cara čulo.[10]

8/ Vehid Gunić, n. d., str. 179.
9/ H. Hasandedić, isto kao u fusnoti broj pet.
10/ Karl Peez, *Mostar und sein Culturkreis*, Leipzig 1891, str. 33.